TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2017 m. liepos 13 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Socialinė politika – Direktyva 2000/78/EB – 1, 2 ir 6 straipsniai – Vienodas požiūris – Bet kokios diskriminacijos dėl lyties draudimas – Profesinė pensija – Direktyva 97/81/EB – Bendrasis susitarimas dėl darbo ne visą darbo dieną – 4 straipsnio 1 ir 2 dalys – Įgytų teisių į pensiją skaičiavimo tvarka – Valstybės narės teisės aktai – Skirtingas požiūris į darbuotojus, dirbančius ne visą darbo dieną“

Byloje C-354/16

dėl 2016 m. birželio 20 d. *Arbeitsgericht Verden* (Verdeno darbo teismas, Vokietija) nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2016 m. birželio 27 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Ute Kleinsteuber

prieš

Mars GmbH

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkė R. Silva de Lapuerta, teisėjai J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev (pranešėjas), C. G. Fernlund ir S. Rodin,

generalinis advokatas M. Szpunar,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— Ute Kleinsteuber, atstovaujamos advokato T. Ameis,

— *Mars GmbH*, atstovaujamos advokato W. Ahrens,

— Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos A. Lippstreu ir T. Henze,

— Europos Komisijos, atstovaujamos C. Valero ir C. Hödlmayr,

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinio advokato nuomone, nagrinėti bylą be išvados, priima šį

* Proceso kalba: vokiečių.

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1997 m. birželio 6 d. sudaryto Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną (toliau – Bendrasis susitarimas), išdėstyto 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyvos 97/81/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, kurį sudarė UNICE, CEEP ir ETUC (OL L 14, 1998, p. 9; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 267), iš dalies pakeistos 1998 m. balandžio 7 d. Tarybos direktyva 98/23/EB (OL L 131, 1998, p. 10; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 3 t., p. 278), priede, 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, taip pat dėl 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija) (OL L 204, 2006, p. 23) 4 straipsnio ir dėl 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo nuoseklaus įgyvendinimo socialinės apsaugos srityje (OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 215) 1, 2 straipsnių ir 6 straipsnio 1 dalies išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant Ute Kleinsteuber ir *Mars GmbH* ginčą dėl įgytos profesinės pensijos dydžio apskaičiavimo, kai ne visą darbo dieną dirbanti darbuotoja išėjo iš bendrovės dar iki draudžiamojo įvykio, suteikiančio teisę gauti išmokas.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1–4 dalys suformuluotos taip:

„4 straipsnis: Nediskriminavimo principas

1. Darbuotojams, dirbantiems ne visą darbo dieną, negali būti sudaromos blogesnės darbo sąlygos negu panašiems darbuotojams, dirbantiems visą darbo dieną, tik dėl tos priežasties, kad jie dirba ne visą darbo dieną, nebent šis nevienodas požiūris yra objektyviai pagrįstas.

2. Prireikus taikomas *prorata temporis* principas.

3. Valstybės narės ir (arba) socialiniai partneriai, atsižvelgdami į Europos teisės aktus, nacionalinę teisę, kolektyvines sutartis ir praktiką, nustato šio straipsnio taikymo priemones.

4. Valstybės narės, pasikonsultavusios su socialiniais partneriais pagal nacionalinę teisę, kolektyvines sutartis arba praktiką, ir (arba) socialiniai partneriai prireikus gali dėl objektyvių priežasčių sudaryti specialias darbo sąlygas, susijusias su darbo stažu, darbo laiku arba kvalifikaciniu uždarbiu [darbo užmokesčio sąlygomis]. Atsižvelgiant į 4 straipsnio 1 dalyje nurodytą nediskriminavimo principą, būtina nuolat peržiūrėti profesinę kvalifikaciją, susijusią su darbuotojų, dirbančių ne visą darbo dieną, galimybe naudotis specialiomis darbo sąlygomis“.

4 Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje nustatyta:

„Šios direktyvos tikslas – nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų [tikėjimo], negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą.“

5 Šios direktyvos 2 straipsnyje, susijusiame su diskriminacijos sąvoka, numatyta:

„1. Šioje direktyvoje „vienodo požiūrio principas“ reiškia, kad dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl bet kurios iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti elgiamasi su kitu asmeniu;

b) netiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar taikomos praktikos tam tikrą religiją ar įsitikinimus [tikėjimą] išpažįstantys, tam tikrą negalią turintys, tam tikro amžiaus ar tam tikros seksualinės orientacijos asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent:
   i) tas sąlygas, kriterijus ar taikomą praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis ir būtinomis priemonėmis <…>“

6 Minėtos direktyvos 6 straipsnis „Skirtingo požiūrio dėl amžiaus pateisinimas“ suformuluotas taip:

„1. Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtos užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

<…>“

7 Direktyvos 2006/54 II antraštinės dalies 1 skyriaus „Vienodas užmokestis“ 4 straipsnyje numatyta:

„Draudimas diskriminuoti

Panaikinama bet kokia tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija dėl lyties visų aspektų ir sąlygų atžvilgiu atlyginant už tą patį darbą arba už vienodos vertės darbą.

<…>“

Vokietijos teisė

8 *Gesetz zur Verbesserung der betrieblichen Altersversorgung* (*Betriebsrentengesetz*) (Įstatymas dėl profesinės pensijos pagerinimo, toliau – Įstatymas dėl pensijos) 2 straipsnio 1 dalies pirmas sakinys suformuluotas taip:

„2 straipsnis – Įgytos teisės dydis

Kilus įvykiui, suteikiančiam teisę gauti pensiją sulaukus pensinio amžiaus, neįgalumo ar mirties atveju, anksčiau darbo santykius nutraukusiam darbuotojui, kurio teisės išlieka galioti pagal šio įstatymo 1 dalies b punktą, ir jo teisių perėmėjams suteikiama bent jau lygiavertė teisė į išmokos, kurią jie būtų gavę, jeigu nebūtų nutraukę darbo santykių pirma laiko, dalį, kuri atitinka darbo stažo ir laikotarpio nuo įdarbinimo pradžios iki momento, kai pagal privalomąjį pensijų draudimą sulaukiama įprasto pensinio amžiaus, santykį; vietoj įprasto pensinio amžiaus reikia atsižvelgti į ankstesnį momentą, kai pagal pensijų sistemą šis momentas laikomas nustatyta amžiaus riba, kuris atsiranda ne vėliau kaip iki

to momento, kai darbuotojui sukanka 65 metai, tuo atveju, jei jis nustoja dirbti įmonėje ir tuo pat metu reikalauja senatvės pensijos pagal įstatymais nustatytą privalomąjį draudimą, taikomą ilgą laiką draustiems asmenims <…>“

9 *Gesetz über Teilzeitarbeit und befristete Arbeitsverträge* (Įstatymas dėl darbo ne visą darbo dieną ir terminuotų darbo sutarčių) 4 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Ne visą darbo dieną dirbančiam darbuotojui negali būti sudaromos blogesnės darbo sąlygos negu panašiam dirbančiam darbuotojui tik dėl tos priežasties, kad jis dirba ne visą darbo dieną, nebent šis nevienodas požiūris yra objektyviai pagrįstas. Ne visą darbo dieną dirbančiam darbuotojui turi būti užtikrintas tokio dydžio darbo užmokestis arba kitas dalus piniginis atlygis, kuris būtų proporcingas jo darbo laiko daliai, palyginti su panašaus visą darbo dieną dirbančio darbuotojo darbo laiku <…>“

10 Į 2008 m. lapkričio 6 d. kolektyvinę sutartį įtraukto *Mars* pensijų plano (toliau – pensijų planas) 3.4 skirsnyje numatyta:

„Asmens, galinčio reikalauti teisių į pensiją, „pajamos“ atitinka visą metinį darbo užmokestį, kurį šis asmuo gauna už įmonei suteiktas paslaugas <…> Kai asmuo, galintis reikalauti teisių į pensiją, savo tarnybos laikotarpiu, suteikiančiu teisę gauti pensiją, dirba ne visą darbo dieną, laikinai arba terminuotai, remiantis pirmu sakiniu jo „pajamos“ nustatomos pagal sutartyje nustatytą savaitės darbo valandų trukmę. Šios „pajamos“ paskirstomos pagal savaitės darbo valandas, atitinkančias vidutinį užimtumo lygį per tarnybos metus, į kuriuos reikia atsižvelgti. Užimtumo lygis yra susitartos įprastos savaitės darbo valandų trukmės ir pagal *Mars* vadovą nustatytos įprastos savaitės darbo valandų trukmės santykis, tačiau šis santykis negali viršyti 100 %“.

11 Pensijų plano 3.5 punkte numatyta:

„Asmens, galinčio reikalauti savo teisių į pensiją, „darbo užmokestis, suteikiantis teisę gauti pensiją“, atitinka didžiausią vidutinio darbo užmokesčio, kurį tas asmuo gavo trejus metus per savo veiklos, suteikiančios teisę į pensiją, paskutinius penkerius ištisus kalendorinius metus, sumą <…>“

12 Pensijų plano 4.1 punkte numatyta:

„Atsižvelgiant į dabar galiojančiame pensijų plane numatytas sąlygas ir apribojimus, asmuo, galintis reikalauti teisių į pensiją, išėjęs į pensiją, kai sulaukia „įprasto“ pensinio amžiaus ar vėliau, gauna už kiekvienus ištisus tarnybos metus, suteikiančius teisę gauti pensiją, metinę pensiją, kuri lygi:

a) 0,6 % jo darbo užmokesčio, suteikiančio teisę gauti pensiją, dalies, kuri yra mažesnė nei privalomojo pensijų draudimo įmokų apskaičiavimui taikomos pajamų ribos vidutinė suma už kalendorinius metus, kuriais apskaičiuojamas darbo užmokestis, suteikiantis teisę gauti pensiją, ir

b) 2,0 % jo darbo užmokesčio, suteikiančio teisę gauti pensiją, dalies, kuri yra didesnė už šią vidutinę sumą.

<…> tačiau tarnybos, suteikiančios teisę gauti pensiją, laikotarpis yra apribotas ir siekia iš viso 35 metus.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

13 U. Kleinsteuber, gimusi 1965 m. balandžio 3 d., nuo 1990 m. sausio 1 d. iki 2014 m. gegužės 31 d. dirbo įmonėje *Mars*, taip pat buvo jos teisinės pirmtakės darbuotoja ir ėjo įvairias pareigas. Ji dirbo ir visos darbo dienos režimu, ir ne visos darbo dienos režimu, o jos užimtumas darbe siekė nuo 50 % iki 75 % visą darbo dieną dirbančio darbuotojo veiklos. U. Kleinsteuber, sulaukusi 55 metų, turėjo teisę gauti iš *Mars* profesinę (senatvės) pensiją.

14 Remiantis pensijų planu, darbuotojo, kuris nėra įdarbintas visą darbo dieną, atveju pirmiausia apskaičiuojamas metinis darbo užmokestis, kuris skiriamas visą darbo dieną dirbančiam darbuotojui, turinčiam teisę į pensiją. Tuomet šis darbo užmokestis sumažinamas pagal vidutinį užimtumo lygį per visą darbo laikotarpį. Galiausiai gautai sumai taikomi skirtingi koeficientai, susiję su darbo užmokesčio sudedamosiomis dalimis. Iš tikrųjų profesinės pensijos dydis apskaičiuojamas pagal vadinamąją „suskaidytąją“ formulę.

15 Pagal šią formulę išskiriamos pajamos, kurios neviršija privalomojo pensijų draudimo įmokoms apskaičiuoti taikomos ribos, ir pajamos, kurios viršija šią ribą. Pagal Vokietijos socialinio draudimo teisės aktus įmokoms apskaičiuoti taikoma riba yra suma, neviršijanti sumos, nuo kurios asmens, turinčio privalomąjį draudimą, darbo užmokestis naudojamas socialiniam draudimui. Apskaičiuojant U. Kleinsteuber profesinę pensiją, darbo užmokesčio sudedamosios dalys, viršijančios įmokoms apskaičiuoti taikomą ribą, buvo įvertintos 2 %, darbo užmokesčio sudedamosios dalys, neviršijančios šios ribos, – 0,6 %.

16 Kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, darbuotojo išankstinio išėjimo į pensiją atveju pagal Pensijų įstatymo 2 straipsnio 1 dalies pirmą sakinį pensija apskaičiuojama taikant *prorata temporis* taisyklę. Visų pirma, apskaičiuojama „maksimali numanoma teisė“, t. y. teisė į pensiją, kurią darbuotojas turėtų, jei darbo santykių nenutrauktų pirma laiko, bet toliau dirbtų, kol sulauktų nustatyto pensinio amžiaus. Paskui apskaičiuojamas „neatšaukiamumo koeficientas“, nustatant faktinio darbo stažo ir laikotarpio, kuriuo darbuotojas dar turėtų dirbti tol, kol sulauktų sutarto amžiaus, jei darbo santykių nenutrauktų pirma laiko, santykį. Tuomet maksimali numanoma teisė dauginama iš neatšaukiamumo koeficiento, siekiant nustatyti profesinės pensijos dydį arba būsimą teisę į šią pensiją.

17 Be to, pagal *Mars* pensijų planą numatyta, jog didžiausia darbo stažo, į kurį gali būti atsižvelgta, riba yra 35 metai.

18 U. Kleinsteuber *Arbeitsgericht Verden* (Verdeno darbo teismas, Vokietija) ginčija *Mars* apskaičiuotą jos profesinės pensijos dydį ir tvirtina, kad ji turi teisę į didesnę nei *Mars* apskaičiuota pensiją. Šiuo klausimu *Bundesarbeitsgericht* (Federalinis darbo teismas, Vokietija) jau yra pažymėjęs, jog Pensijų įstatymo 2 straipsnyje įtvirtintos teisės normos yra tinkamos ir būtinos teisėtam tikslui pasiekti.

19 Šiomis aplinkybėmis *Arbeitsgericht Verden* (Verdeno darbo teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. a) Ar taikytinus Sąjungos teisės aktus, visų pirma Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalis ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnį, siejamą su Direktyva 2000/78, reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos arba praktika, pagal kurias apskaičiuojant profesinės pensijos dydį išskiriamos darbo pajamos, neviršijančios privalomojo pensijų draudimo įmokoms apskaičiuoti taikomos pajamų ribos, ir pajamos, viršijančios šią ribą („suskaidytoji pensijų apskaičiavimo formulė“), taigi pajamoms už darbą ne visą darbo dieną nėra taikoma procedūra, kai pirmiausia apskaičiuojamos už atitinkamą darbą visą darbo dieną mokėtinos pajamos, nustatant jų dalis, atitinkamai viršijančias įmokoms apskaičiuoti taikomą pajamų ribą ir neviršijančias šios ribos, ir tuomet šį santykį taikant sumažintoms pajamoms už darbą ne visą darbo dieną?

b) Jei į pirmojo klausimo a punktą būtų atsakyta neigiamai, ar taikytinus Sąjungos teisės aktus, visų pirma Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalis ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnį, siejamą su Direktyva 2000/78, reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos arba praktika, pagal kurias apskaičiuojant profesinės pensijos dydį išskiriamos darbo pajamos, neviršijančios privalomojo pensijų draudimo įmokoms apskaičiuoti taikomos pajamų ribos, ir pajamos, viršijančios šią ribą („suskaidytoji pensijų apskaičiavimo formulė“), ir apskaičiuojant darbuotojos, kurį laiką dirbusios visą darbo dieną, kurį laiką – ne visą darbo dieną, profesinę pensiją neatsižvelgiama į laikotarpius (pvz., atskirus kalendorinius metus), o nustatomas bendras užimtumo lygis per visą darbo santykių laikotarpį ir suskaidytoji pensijų apskaičiavimo formulė taikoma tik taip apskaičiuotam vidutiniam darbo užmokesčiui?

2. Ar taikytinus Sąjungos teisės aktus, visų pirma diskriminavimo dėl amžiaus draudimą, kuris įtvirtintas ir sukonkretintas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje ir Direktyvoje 2000/78, pirmiausia jos 1, 2 ir 6 straipsniuose, reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos arba praktika, pagal kurias profesinės pensijos dydis atitinka darbo stažo ir laikotarpio nuo darbo stažo įmonėje pradžios iki pagal privalomąjį pensijų draudimą nustatyto įprasto pensinio amžiaus suėjimo santykį ir kartu taikoma didžiausia užskaitytino darbo stažo riba, dėl to darbuotojai, kurie darbo stažą įgijo būdami jaunesni, gauna mažesnę profesinę pensiją negu darbuotojai, kurie darbo stažą įgijo būdami vyresni, nors abiejų grupių darbuotojų darbo stažas yra vienodas?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

Pirminės pastabos

20 Iš pirmojo prejudicinio klausimo (a ir b punktų) formuluotės matyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo Teisingumo Teismo išaiškinti Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalis ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnį, siejamą su Direktyva 2000/78.

21 Vis dėlto iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytų motyvų matyti, kad iš tikrųjų tas teismas Teisingumo Teismo teiraujasi, ar dėl tokių nacionalinės teisės nuostatų, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, gali kilti darbuotojų, dirbančių ne visą darbo dieną, diskriminacija, kaip tai suprantama pagal Bendrąjį susitarimą. Prireikus ieškovė pagrindinėje byloje taip pat galėtų pagrįstai remtis padarytu lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principo, kaip jis suprantamas pagal Direktyvą 2006/54, pažeidimu tiek, kiek, anot prašymą priimti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, darbą ne visą darbo dieną dažniausiai atlieka moterys.

22 Vis dėlto prašyme priimti prejudicinį sprendimą negalima rasti jokios informacijos, leidžiančios įvertinti, ar minėtos teisės nuostatos reiškia diskriminaciją dėl amžiaus, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 1 ir 2 straipsnius.

23 Šiomis sąlygomis laikytina, kad pirmojo prejudicinio klausimo a ir b punktai pateikti dėl Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnio išaiškinimo.

Dėl pirmojo klausimo a punkto

24 Pirmojo klausimo a punktu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalis ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias

apskaičiuojant profesinės pensijos dydį išskiriamos darbo pajamos, neviršijančios privalomojo pensijų draudimo įmokoms apskaičiuoti taikomos pajamų ribos, ir pajamos, viršijančios šią ribą, o pajamoms už darbą ne visą darbo dieną nėra taikoma procedūra, kai pirmiausia apskaičiuojamos už atitinkamą darbą visą darbo dieną mokėtinos pajamos, tada nustatoma jų dalis, atitinkamai viršijanti įmokoms apskaičiuoti taikomą pajamų ribą ir jos ir neviršijanti, ir galiausiai šis santykis taikomas sumažintoms pajamoms už darbą ne visą darbo dieną.

25 Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad darbuotojams, dirbantiems ne visą darbo dieną, negali būti sudaromos blogesnės darbo sąlygos, negu panašiems darbuotojams, dirbantiems visą darbo dieną, tik dėl tos priežasties, kad jie dirba ne visą darbo dieną, nebent šis nevienodas požiūris yra objektyviai pagrįstas.

26 Šiuo atveju neginčijama, kad profesinės pensijos skaičiavimo metodas, kuris nustatytas siekiant atskirti darbo užmokestį, neviršijantį įmokoms apskaičiuoti taikomos ribos, ir darbo užmokestį, viršijantį šią ribą (toliau – suskaidytoji formulė), taikomas ir visą darbo dieną dirbantiems darbuotojams, ir ne visą darbo dieną dirbantiems darbuotojams.

27 Vis dėlto U. Kleinsteuber teigia, kad šis skaičiavimo metodas lemia tai, jog per mažai metinių pajamų, suteikiančių teisę gauti pensiją, daliai pritaikomas didesnis 2 % koeficientas. Tačiau pagal savo pensijų planą *Mars*, remdamasi visą darbo dieną vykdoma veikla, apskaičiavo metinį darbo užmokestį, suteikiantį ieškovei pagrindinėje byloje taikytiną teisę gauti pensiją, prieš tai jį sumažindama pagal ne visą darbo dieną vykdomos veiklos koeficientą, tada taip gautą sumą išskaidė į įmokoms apskaičiuoti taikomos ribos neviršijančią dalį ir tą ribą viršijančią dalį, o toms dalims pritaikė skirtingą procentinį koeficientą, U. Kleinsteuber pažymi, kad toks skaičiavimo metodas turėtų būti taikomas ne visą darbo dieną dirbantiems asmenims, apskaičiuojant numanomas visą darbo dieną dirbančio asmens pajamas ir taikant jiems suskaidytąją formulę. Tik tada reikėtų taikyti sumažinimą remiantis ne visą darbo dieną vykdomos veiklos koeficientu.

28 Vis dėlto iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos nematyti, jog *Mars* skaičiavimo metodas diskriminuoja ne visą darbo dieną dirbančius darbuotojus.

29 Iš tiesų reikia konstatuoti, kad tuomet, kai atsižvelgiama į darbo trukmės, kurią faktiškai išdirbo darbuotojas per visą savo darbo karjerą, ir darbo trukmės, kurią dirbdamas visos darbo dienos režimu išdirbo darbuotojas per visą savo darbo karjerą, santykį, griežtai taikomas *prorata temporis* principas. Taigi šiuo atveju *Mars* apskaičiavo ir taikė 71,5 % koeficientą.

30 Šiuo klausimu reikia priminti, kad atsižvelgimas į darbo trukmę, kurią faktiškai išdirbo darbuotojas per visą savo darbo karjerą, yra objektyvus kriterijus, neturintis nieko bendra su bet kokia diskriminacija, kuriuo vadovaujantis galima proporcingai sumažinti minėto darbuotojo teises į pensiją (šiuo klausimu žr. 2003 m. spalio 23 d. Sprendimo *Schönheit ir Becker*, C-4/02 ir C-5/02, EU:C:2003:583, 91 punktą).

31 Be to, reikia konstatuoti, kad, nors U. Kleinsteuber teisės į profesinę pensiją neatitinka geriau apmokamo visą darbo dieną dirbamo darbo *prorata temporis* dalies, tai atsiranda ne dėl aplinkybės, kad U. Kleinsteuber dirbo ne visą darbo dieną, o dėl šio principo ir suskaidytosios formulės taikymo.

32 Šiuo klausimu iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad darbdavio savanoriškai užtikrinama profesinė pensija papildo pagal privalomąjį pensijų draudimą mokamas išmokas. Taigi *Mars* pensijų planu siekiama, kad suėjus pensiniam amžiui būtų atspindėtas – jei įmanoma visiškai ir proporcingai – gyvenimo lygis, kurį įgijo darbuotojas darbinės veiklos laikotarpiu.

33 Taikant suskaidytąją formulę siekiama atsižvelgti į tai, kad skirtingoms darbo užmokesčio dalims – iki įmokoms apskaičiuoti taikomos ribos ir virš šios ribos – reikalinga nevienoda draudimo apsauga; į pastarąsias darbo užmokesčio ribas neatsižvelgiama apskaičiuojant privalomojo pensijų draudimo mokamą pensiją.

34 Pirma, reikia konstatuoti, kad, kalbant apie darbuotojų, kurie dėl darbo ne visą darbo dieną gavo pajamų, suteikiančių teisę gauti pensiją ir paprastai neviršijančių įmokoms apskaičiuoti taikomos ribos, privalomąjį pensijų draudimą, neatsiranda mokamų išmokų spragos, nes visos jų pajamos apdraustos minėtu draudimu.

35 Be to, kaip teigia Vokietijos vyriausybė ir Europos Komisija, taikant U. Kleinsteuber pasiūlytą skaičiavimo metodą, primintą šio sprendimo 27 punkte, galėtų būti dirbtinai padidintos pajamų dalys, viršijančios įmokoms apskaičiuoti taikomą ribą. Jei darbo užmokestis už darbą ne visą darbo dieną neviršija šios ribos, ieškovės pagrindinėje byloje pasiūlytas metodas taip pat galėtų reikšti, jog būtų taikomas 2 % koeficientas tiek, kiek suskaidytoji formulė būtų tiesiogiai taikoma atitinkamam metiniam darbo užmokesčiui už darbą visą darbo dieną dar prieš jo sumažinimą pagal atitinkamo darbuotojo užimtumo dirbant ne visą darbo dieną lygį. Tačiau nėra jokio poreikio turėti papildomo draudimo tuo atveju, jeigu darbo užmokestis neviršija minėtos ribos.

36 Kaip pažymėjo Komisija, tai reikštų, jog būtų pervertinta suinteresuotojo asmens profesinė veikla, todėl būtų nustatytos gerokai didesnės teisės į pensijų išmokas, nesusijusios su realiai atlikta U. Kleinsteuber veikla.

37 Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodė, jog, vadovaujantis ieškovės pagrindinėje byloje požiūriu, *Mars* U. Kleinsteuber darbo užmokesčio dalims, neviršijančioms minėtos ribos, papildomai prie privalomojo pensijų draudimo įmokų būtų turėjusi taikyti pagal pensijų planą numatytą didesnę 2 % dydžio procentinę dalį ir galiausiai sumokėti proporcingai didesnę profesinę pensiją taip pat nuo minėtų darbo užmokesčio dalių.

38 Antra, reikia pažymėti, kad suskaidytosios formulės tikslas atsižvelgti į tai, kad skirtingoms darbo užmokesčio dalims – iki įmokoms apskaičiuoti taikomos ribos ir virš šios ribos – reikalinga nevienoda draudimo apsauga, yra objektyvi priežastis, kaip tai suprantama pagal Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 dalį, kuri pateisina tokį skirtingą požiūrį, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje.

39 Šiomis aplinkybėmis negalima daryti išvados, kad pagrindinėje byloje nagrinėjami teisės aktai reiškia diskriminaciją dėl darbo pobūdžio, kaip tai suprantama pagal Bendrąjį susitarimą, arba kad dėl to buvo pažeistas lygių galimybių ir vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principas, kaip jis suprantamas pagal Direktyvą 2006/54.

40 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmojo klausimo a punktą turi būti atsakyta, jog Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalis ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms neprieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias apskaičiuojant profesinės pensijos dydį išskiriamos darbo pajamos, neviršijančios privalomojo pensijų draudimo įmokoms apskaičiuoti taikomos pajamų ribos, ir darbo pajamos, viršijančios šią ribą, o pajamoms už darbą ne visą darbo dieną nėra taikoma procedūra, kai pirmiausia apskaičiuojamos už atitinkamą darbą visą darbo dieną mokėtinos pajamos, tada nustatoma jų dalis, atitinkamai viršijanti įmokoms apskaičiuoti taikomą pajamų ribą ir jos neviršijanti, ir galiausiai šis santykis taikomas sumažintoms pajamoms už darbą ne visą darbo dieną.

Dėl pirmojo klausimo b punkto

41 Pirmojo klausimo b punktu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalys ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad šioms nuostatoms prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias, siekiant apskaičiuoti darbuotojos, sukaupusios laikotarpius, kai buvo dirbama visą darbo dieną, ir laikotarpius, kai buvo dirbama ne visą darbo dieną, profesinės pensijos dydį, nustatomas vienodas užimtumo lygis visai darbo santykių trukmei.

42 Remiantis Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalimis, reikia nustatyti, ar ne visą darbo dieną dirbantiems darbuotojams sudaromos blogesnės sąlygos nei panašiems darbuotojams, dirbantiems visą darbo dieną, dėl to, kad užskaitytinam darbo stažui nustatomas vienodas užimtumo lygis.

43 Atrodo, jog darbo ne visą darbo dieną lygio nustatymas yra metodas, leidžiantis įvertinti visą darbą, kurį atlieka ne visą darbo dieną dirbantis darbuotojas. Kita vertus, siekiant apskaičiuoti ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų darbą, negalima preziumuoti, jog visą laikotarpį jie dirbo visos darbo dienos režimu.

44 *Mars* teigia, kad vienodo užimtumo lygio taikymas užskaitytinam darbo stažui atspindi tik darbo laiko skirtumus profesinės veiklos laikotarpiu, o ne darbo užmokesčių, gautų per šį laikotarpį, skirtumus. Iš tiesų, anot šios bendrovės, pensijų planas apima įsipareigojimą mokėti pensiją, susijusią su paskutiniu darbo užmokesčiu, ir darbo santykių laikotarpiu gautas darbo užmokestis neturi reikšmės apskaičiuojant senatvės pensiją.

45 Šiuo klausimu Teisingumo Teismo turimoje bylos medžiagoje nėra jokių duomenų, leidžiančių nustatyti, kad taikant kitą skaičiavimo metodą, pavyzdžiui, tokį, pagal kurį bendrovėje *Mars* atliktas darbo laikas būtų išskaidomas į laikotarpius, būtų galima apskaičiuoti tinkamiau ir teisingiau atsižvelgiant į *prorata temporis* principą.

46 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kuris vienintelis yra išsamiai susipažinęs su bylos medžiaga, turi patikrinti, ar taip yra pagrindinėje byloje, ir visų pirma patikrinti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamas senatvės pensijos skaičiavimo metodas nepažeidžia šio principo, kurio laikytis pagrindinėje byloje reikalaujama pagal Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalis.

47 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmojo klausimo b punktą reikia atsakyti, jog Bendrojo susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalys ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad šioms nuostatoms neprieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias, siekiant apskaičiuoti darbuotojos, sukaupusios laikotarpius, kai buvo dirbama visą darbo dieną, ir laikotarpius, kai buvo dirbama ne visą darbo dieną, profesinės pensijos dydį, nustatomas vienodas užimtumo lygis visai darbo santykių trukmei, jeigu šis senatvės pensijos skaičiavimo metodas nepažeidžia *prorata temporis* taisyklės. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar taip yra šiuo atveju.

Dėl antrojo klausimo

48 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2000/78 1, 2 straipsnius ir 6 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias numatyta profesinė pensija, kurios dydis atitinka darbo stažo ir laikotarpio nuo darbo stažo įmonėje pradžios iki pagal privalomąjį pensijų draudimą nustatyto įprasto pensinio amžiaus suėjimo santykį, ir taikoma viršutinė užskaitytino darbo stažo riba.

49 Pagal šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies a punktą tiesioginė diskriminacija yra tada, kai su vienu asmeniu dėl jo amžiaus elgiamasi mažiau palankiai, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti elgiamasi su kitu asmeniu. Pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies b punktą netiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar taikomos praktikos tam tikro amžiaus asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

50 Kiek tai susiję su klausimu, ar egzistuoja skirtingas požiūris, tiesiogiai ar netiesiogiai grindžiamas amžiaus kriterijumi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas skaičiavimo metodas reiškia, jog darbuotojai, kurie darbo stažą įgijo būdami jaunesni, gauna mažesnę profesinę pensiją negu darbuotojai, kurie darbo stažą įgijo būdami vyresni, nors abiejų grupių darbuotojų darbo stažas yra vienodas.

51 Kaip pažymėjo Vokietijos vyriausybė, nei nacionalinės teisės nuostatos, nei pensijų plane numatyta riba nėra tiesiogiai susijusios su amžiaus kriterijumi. Be to, pagrindinėje byloje nagrinėjami teisės aktai yra vienodai taikomi visų amžiaus grupių darbuotojams.

52 Taigi šie teisės aktai tiesiogiai grindžiami ne amžiaus kriterijumi, o darbo stažo įmonėje kriterijumi.

53 Vis dėlto iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad šalutinis poveikis, patiriamas dėl viršutinės užskaitytino darbo stažo ribos nustatymo, visada atsiranda, kai darbuotojo, anksčiau išėjusio į pensiją, įdarbinimo amžius neviršija skirtumo tarp didžiausio pensinio amžiaus ir skaičiuojamo darbo stažo ribos. Taigi, jei maksimalus pensinis amžius yra 65 metai ir jei užskaitytinam darbo stažui nustatoma 35 metų riba, anksčiau į pensiją išėjęs darbuotojas, kuris pradėjo dirbti nesulaukęs 30 metų, patektų į nepalankesnę padėtį apskaičiuojant teises į profesinę pensiją.

54 Taigi reikia pripažinti, kad dėl tokio skirtingo požiūrio atsirastų viršutinės užskaitytino darbo stažo ribos sąveika su kitais veiksniais, pavyzdžiui, Pensijų įstatymo 2 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje numatytu *prorata temporis* sumažinimo metodu.

55 Nepalanki padėtis tam tikrai amžiaus grupei kyla dėl bendro nuostatų taikymo ir konkrečių parametrų susijungimo.

56 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad „abstrakčiai galima teigti, jog nepalankus [pagrindinėje byloje nagrinėjamų teisės aktų] poveikis yra dar svarbesnis, nes pradėjęs dirbti darbuotojas buvo jaunas, tarnybos laikotarpiai buvo trumpi, nustatyta užskaitytino darbo stažo riba žema“. Vokietijos vyriausybė pažymi, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas skaičiavimo metodas paprastai „tam tikrose situacijose“ sukelia netiesioginį nevienodą požiūrį į jaunesnius darbuotojus, nes tik jų atveju skaičiuojant maksimalią numanomą teisę į pensiją pasiekiama darbo stažo riba, todėl ji įtraukiama į skaičiavimą.

57 Atvirkščiai, *Mars*, viena vertus, teigia, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo antrasis klausimas nėra naudingas siekiant išspręsti pagrindinę bylą, nes, apskaičiuojant U. Kleinsteuber teises į pensiją, jos tarnybos trukmė nebuvo sumažinta.

58 Kita vertus, *Mars* tvirtina, kad dėl Pensijų įstatymo 2 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje numatyto sumažinimo pagal *prorata temporis* taisyklę ne visuomet jaunesni darbuotojai patenka į nepalankią padėtį ir kad bet kuriuo atveju ši nuostata buvo įtvirtinta atsižvelgiant ne į amžių, o į darbo stažą.

59 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kuris vienintelis tiesiogiai susipažinęs su jo nagrinėjamu ginču, turi atlikti būtinus patikrinimus, kad nustatytų, ar pagrindinėje byloje nagrinėjami teisės aktai konkrečiai ir nepaisant atsitiktinių aplinkybių gali lemti skirtingą požiūrį, netiesiogiai grindžiamą ne darbo stažu, o amžiumi.

60 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat turi patikrinti, ar iškelta problema nėra hipotetinė, bet yra susijusi su šalių pagrindinėje byloje aptartomis faktinėmis aplinkybėmis. Iš tiesų toks klausimas turėtų būti nagrinėjamas ne abstrakčiai ir hipotetiškai, bet prireikus – kiekvienu konkrečiu atveju.

61 Reikia priminti, kad pagal Teisingumo Teismo suformuotą jurisprudenciją vykstant SESV 267 straipsnyje įtvirtintai bendradarbiavimo tarp nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo procedūrai šis Teismas turi pateikti nacionaliniam teismui tinkamą atsakymą, kuris pastarajam leistų išspręsti jam pateiktą bylą (žr. 2014 m. rugsėjo 11 d. Sprendimo *B.*, C-394/13, EU:C:2014:2199, 21 punktą ir nurodytą jurisprudenciją). Be to, bendradarbiavimo principas, kuriuo reikia vadovautis procese dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, reikalauja, kad nacionalinis teismas atsižvelgtų į Teisingumo Teismui patikėtą uždavinį prisidėti prie teisingumo vykdymo valstybėse narėse, o ne pateikti konsultacines nuomones apie bendruosius ar hipotetinius klausimus (2003 m. birželio 12 d. Sprendimo *Schmidberger*, C-112/00, EU:C:2003:333, 32 punktas ir 2013 m. vasario 26 d. Sprendimo *Åkerberg Fransson*, C-617/10, EU:C:2013:105, 42 punktas).

62 Tuo atveju, jeigu atlikęs šį vertinimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nustatytų tokio skirtingo požiūrio buvimą, reikia priminti, kad pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį šis skirtingas požiūris neturėtų būti laikomas diskriminacija, kaip ji suprantama pagal šią direktyvą, nes jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

63 Šiuo klausimu iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamais teisės aktais vienu metu siekiama socialinės politikos tikslų, susijusių su judumu ir pensijų sistema, ir pirminio profesinių pensijų tikslo – atlyginti už įmonės darbuotojų lojalumą. Šiuose teisės aktuose taip pat atsižvelgiama į įmonės interesus, kad profesinių pensijų našta dėl įgytų teisių į pensiją būtų aiški ir apskaičiuotina.

64 Šiuo klausimu *Mars* tvirtino, kad šių teisės aktų ir konkrečiai nagrinėjamos profesinių pensijų sistemos tikslas yra nustatyti taisyklę, taikytiną apskaičiuojant įgytų teisių dydį, kai darbo santykiai pasibaigia pirma laiko, kuri atitinka platų profesinių pensijų sistemos aiškinimą, pateiktą įprastuose pensijų planuose, ir taip prisidėti prie profesinių pensijų visuotino taikymo, nes šias pensijas savanoriškai skiria darbdavys.

65 Reikia pripažinti, kad tokie tikslai, kuriais siekiama nustatyti aptariamų interesų pusiausvyrą užimtumo politikos ir socialinės apsaugos klausimais, norint užtikrinti profesinės pensijos išmoką, gali būti laikomi bendro intereso tikslais.

66 Dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamų teisės aktų tinkamumo reikia pažymėti, kad, jei darbo santykiai pasibaigia pirma laiko, teisėtai įgytos teisės skaičiavimo metodo pasirinkimas, grindžiamas faktiškai išdirbto darbo stažo trukme *prorata temporis*, palyginti su galimu darbo stažu iki sueinant įprastam pensiniam amžiui, ir viršutine užskaitytinų darbo stažo laikotarpių riba, neatrodo nepagrįstas atsižvelgiant į pagrindinėje byloje nagrinėjamos profesinių pensijų sistemos tikslą.

67 Tas pats pasakytina ir dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamų teisės aktų būtinumo. Iš tikrųjų reikia pabrėžti, kad negali būti sukurta paskata likti dirbti įmonėje iki teisėto pensinio amžiaus, nesuteikiant tokį pasirinkimą priėmusiam darbuotojui pranašumo prieš darbuotoją, kuris anksčiau nutraukia darbo santykius įmonėje. Be to, Teisingumo Teismo turimoje bylos medžiagoje nėra nei jokios informacijos, kuri leistų rimtai abejoti tokių teisės aktų būtinumu, nei jokios kitos skaičiavimo taisyklės, kaip antai U. Kleinsteuber pasiūlytosios, kuri taip pat leistų veiksmingai pasiekti iškeltus tikslus, visų pirma tikslo visuotinai taikyti profesines pensijas.

68 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pateiktą antrąjį klausimą turi būti atsakyta, kad Direktyvos 2000/78 1, 2 straipsnius ir 6 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms neprieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias numatyta profesinė pensija, kurios dydis atitinka darbo stažo ir laikotarpio nuo darbo stažo įmonėje pradžios iki pagal privalomąjį pensijų draudimą nustatyto įprasto pensinio amžiaus suėjimo santykį, ir taikoma viršutinė užskaitytino darbo stažo riba.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

69 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. **1997 m. birželio 6 d. sudaryto Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, išdėstyto iš dalies pakeistos 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyvos 97/81/EB dėl Bendrojo susitarimo dėl darbo ne visą darbo dieną, kurį sudarė UNICE, CEEP ir ETUC, priede, 4 straipsnio 1 ir 2 dalys ir 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms neprieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias apskaičiuojant profesinės pensijos dydį išskiriamos darbo pajamos, neviršijančios privalomojo pensijų draudimo įmokoms apskaičiuoti taikomos pajamų ribos, ir darbo pajamos, viršijančios šią ribą, o pajamoms už darbą ne visą darbo dieną nėra taikoma procedūra, kai pirmiausia apskaičiuojamos už atitinkamą darbą visą darbo dieną mokėtinos pajamos, tada nustatoma jų dalis, atitinkamai viršijanti ir įmokoms apskaičiuoti taikomą pajamų ribą ir jos neviršijanti, ir galiausiai šis santykis taikomas sumažintoms pajamoms už darbą ne visą darbo dieną.**

2. **Minėto susitarimo 4 straipsnio 1 ir 2 dalys ir Direktyvos 2006/54 4 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad šioms nuostatoms neprieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias, siekiant apskaičiuoti darbuotojos, sukaupusios laikotarpius, kai buvo dirbama visą darbo dieną, ir laikotarpius, kai buvo dirbama ne visą darbo dieną, profesinės pensijos dydį, nustatomas vienodas užimtumo lygis visai darbo santykių trukmei, jeigu šis senatvės pensijos skaičiavimo metodas nepažeidžia *prorata temporis* taisyklės. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar taip yra šiuo atveju.**

3. **2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, 1, 2 straipsnius ir 6 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad šioms nuostatoms neprieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias numatyta profesinė pensija, kurios dydis atitinka darbo stažo ir laikotarpio nuo darbo stažo įmonėje pradžios iki pagal privalomąjį pensijų draudimą nustatyto įprasto pensinio amžiaus suėjimo santykį, ir taikoma viršutinė užskaitytino darbo stažo riba.**

Parašai.